

СЛИКА МАНАСТИРА МИЛШЕВЕ И ОКОЛИНЕ У БЕЛЕШКАМА ПУТОПИСАЦА 17. И 18. ВЕКА*

Апстракт: У раду се на основу писаних сведочанстава, писаних, представљају Манастир Милешева и његова околина у 17. и 18. веку. Како се манастир налазио на једном од најважнијих друмова према Цариграду, велики број путника је прошао овим крајем и оставио своја зајажња. Поређењем писаних бележака може се закључити како је живио око манастира и у њему функционисао у ово доба.

Кључне речи: Манастир Милешева, писаних, писаних, Пријезди

*Лијепа црква саграђена дивље мјесто собом реси,
ка је именом посвећена зајар краљици од небеси.
Олијар висок њу одвијева гдје Исукрсиј пројет сјаше
око која најка дјева а веће слике златнијех сјаше.
Находе се ту јелеса сјране у скрињи Саве Света...
Ј. Палмошић*

Средином 19. века, када су српски научници почели да се баве историјом Срба под Турском, која је до тада била обавијена велом незнања, велику помоћ у том раду пружала су им писана сведочанства страних писаца који су путовали Балканским полуострвом. Путници су бележили своја виђења предела и градова кроз које су прошли и оставили сведочанства о људима које су успут сретали.¹ Они су се кретали Цариградским друмом, чији су темељи постављени у римско доба (Војни друм – Via Militaris). Овај пут је од античких времена представљао најзначајнију саобраћајницу која је спајала централну и југоисточну Европу са Малом Азијом и Средњим истоком. Посебно битну улогу добио је у време турских освајања и велики број европских путника пролазио је њиме – царска посланстава из Беча у Цариград, ходочасници, трговци итд.²

Путници, било чланови посланстава или ходочасници, били су већином учени људи коју су често у својим путним дневницима осим итинерера бележили и податке како о земљама тако и о животу становништва, па је овај књижевни род богат информацијама за изучавање епохе турског доба. Не може се увек тврдити да су све информације из дневника тачне, пошто се често историјске чињенице мешају са народним предањима, али никако не треба занемарити важност путописа, јер они су драгоцен извори за етнографију, социологију, топографију, историју уметности. Једно од главних питања у истраживању путописа је колико је слика коју они пружају реална и да ли се помоћу сегмената нечијег запажања може креирати јаснија визија прошлости?

* Текст је настао током рада на пројекту Дунав и Балкан: културно-историјско наслеђе (пројекат број 177006) у Балканолошком институту САНУ, који финансира Министарство за просвету, науку и технолошки развој.

¹ Радован Самарџић, *Београд и Србија у свјетлу француских савременика XVI–XVII век*, Београд 1961, 5.

² Олга Зиројевић, „Цариградски друм од Београда до Софије (1459–1683)”, *Зборник Историјског музеја Србије*, 7, Београд 1970, 3–196.

Иако користећи архивску грађу можемо створити потпуну представу о неком добу, ипак не можемо бити потпуно сигурни у исправност свога суда ако не саслушамо и речи непосредних сведока. Веродостојност архивских података је релативна као и истинитост личних бележака и без њиховог узајамног допуњавања нема реалне слике прошлости.³ Историчар Јован Ристић у свом тексту из 1889. године „О историчној важности успомена стари путника неки”,⁴ позива српске историографе да проучавају стране путописе, јер како каже „белешке ови путника надокнадиће можда у нечему губитак многи наши домаћи извора”.

Путописи су занимљиви и због разноликости интересовања њихових аутора.⁵ Запажања појединаца који су приближно у исто време пролазили истим крајевима, понекад су сасвим различита. Док једни детаљно објашњавају како су били дочекани у каравансарајима и хановима, други више пажње посвећују становништву и локалним обичајима и често их у неверици бележе; треће фасцинира градња бедема око градова, а постоје и они који своје текстове пишу одушевљени верским објектима и животима око њих. Поређењем путописа из једне епохе можемо колико-толико створити комплетну слику о одређеном крају.

Пријепољски крај се почетком 17. века налазио под турском влашћу. Варош је имала исламско-оријентални изглед. Значајну улогу у њеном формирању имао је извесни хоџа Абдурахман, који је у Пријепољу саградио џамију и око ње направио прву муслиманску махалу, а нешто касније подигнута је и сахат-кула. Међутим у Пријепољу су већину чинили хришћани, који су имали 10 махала и око 300 становника. Они су имали своју цркву посвећену Светом Јурају (не зна се како је изгледала). Пријепоље је почетком 17. века постало административно-судско седиште и добило је статус касабе. У њој су живели Турци и хришћани, који су се претежно бавили занатством и трговином, а добар део становништва бавио се и земљорадњом. На тај начин су испуњавали обавезе према херцеговачком санџакбегу.⁶

Манастир Милешева грађен је као задужбина краља Владислава од 1218. до 1219. године. Архитектонски припада монументалној рашкој школи, коју одликује склад византијских и романичких елемената.⁷ Главна манастирска црква има једнобродну основу, покривена је куполом а у оквиру грађевине постоје три олтарске апсиде. Централна апсида је широка, док су преостале две мање а певнице су ниже. Забележен је податак да је звоник који се налази на улазу у манастир заједно са куполом у западном делу дозидан у 19. веку. Све милешевске фреске настале су у периоду између 1222. и 1228. године.⁸ Од 1236. године живот манастира је врло буран. Тада су из Великог Трнова пренете мошти Св. Саве и Милешева је постала други по значају манастир српског средњовековног краљевства. Године 1377. у Милешеви је крунисан босански краљ Твртко. У 16. веку у манастиру је радила штампарија. Године 1594. Турци су изненада ушли у манастир и на опште запрепашћење монаха однели њивот са моштима Св. Саве да би их спалили у Београду. Био је то велики губитак како за манастир тако и за сав српски народ. Живот у манастиру и око њега се након овог догађаја значајно променио. Ипак, током 17. века овај податак се прећуткује, а милешевски монаси шире веровање, по Влашкој, Молдавији и Русији, као и међу страним путницима који су прошли кроз манастир, да су мошти и даље у њему.

Пријепоље се налазило на једном од главних путева ка Малој Азији и Блиском истоку. Почетком 17. века, иако су то на Балкану била тешка и немирна времена, много се путовало. Кроз Полимље су пролазили бројни трговци, амбасадори, посланици, дипломате и остали путници и сви су они оставили мноштво података о овом крају. Сачувани списи углавном се односе на Манастир Милешеву а ређе на варош Пријепоље. У њима су честа претеривања у описима али то свакако не умањује њихову вредност. Поред европских путописаца белешке су остављали и калуђери који су сачували детаље недоступне путницима и на тај начин спасли од заборава многе догађаје битне за историју овог краја, односно Манастир Милешеву. Први путописац који је прошао кроз Милешеву био је Арнолд Харф

³ Р. Самарџић, нав. дело, 7.

⁴ Ј. Ристић, „О историчној важности успомена стари путника неки, кои су кроз Србију прошли а особито Бертрандона де ла Брокиера”, *Гласник Друштва српске словесности*, 6, 215–216.

⁵ Carl Thompson, *Travel Writing*, Routledge 2011, 8–50.

⁶ Светозар Радојчић, *Милешева*, Београд 1963, 50–51.

⁷ Војислав Кораћ, Марица Шупут, *Архитектура византијској светињи*, Београд 2005, 277–279.

⁸ Војислав Ј. Ђурић, *Византијске фреске Југославије*, Београд 1974, 34–44.

(Arnold von Harff) 1499. године.⁹ Касније, у 17. веку, најзначајнији европски путописци који су прошли овом облашћу и писали о њој су барски надбискуп Марин Бици (Marin Bizzi), француски дипломата Лефевр (Lefebvre), путописац Луј де Хеј (Louis de Hayes, baron de Kormanen), Евлија Челебија и други.¹⁰

Марин Бици је био барски надбискуп и управитељ Будванске бискупије. У оквиру Будванске митрополије биле су Барска, Олгунска, Свачка, Пулатска, Скадарска, Дривастска, Дањска и Старосрпска бискупија па је Марин Бици кренуо у обилазак ових жупа да би видео какво је стање католичког народа и свештенства, издавајући одређена упутства „да се зло што пре искорени а добро још боље учврсти”. Барски надбискуп је у пријепољски крај дошао у лето 1610. године из правца Новог Пазара. Своје утиске о овом делу Србије и другим које је видео на путовању написао је у извештају папи Павлу V, под називом *Relatione della visita fatta da me Marino Bizzi, Arcivescovo d'Antivari, nelle parti della Turchia, Antivari, Albania e Servia*. О Пријепољу и Милешеви је забележио следеће:

„Те вечери рано стигосмо у неки каравансарај тј. конач направљен за путнике који се састоји од једне приземне просторије где се без разлике примају на коначиште људи и коњи, припремају јела, имајући празну просторију. Следећег јутра рано устадосмо јашући тог читавог дана кроз многе лепе пределе, али сувише пуне и необрађене, а навече стигосмо до тврђавице Росса Partita у један сличан каравансарај; а у дану који је следио навече остависмо са десне стране утврђење Милешевац, разуме се на добро грађеном месту, над једном литицом за коју се може тврдити да је неосвојена, у свему слична тврђави у Котору, господе Венецијанске од које преко једну миљу даље види се леп манастир назван св. Сава са више од сто калуђера, са црквом покривеном оловом, где се налази, кажу калуђери његово тело али га не показују, и кажу да је Синан-паша полазећи у Угарски рат запалио. Увече стигосмо у Пријепоље на реци Лиму, варош без зидина као и све остале.”¹¹

Марин Бици је оставио кратак описа самог манастира али довољан да констатујемо да је манастир био „жив”. У белешци се ипак може приметити доза скептицизма. Наиме, намерник није видео тело Св. Саве, већ је само на основу исказа монаха сазнао да га је Синан-паша „запалио”.

Осим Марина Биција записе о Милешеви са почетка 17. века оставио је и путописац Лефевр који је у својству секретара француског посланства на Порти, прошао кроз пријепољски крај у августу 1611. године, на путу од Дубровника ка Цариграду. У свом дневнику који је касније објављен – чува се у Националној библиотеци Француске у Паризу – он је записао да су у среду 17. августа напустили град Пљевље и после више сати путовања стигли до реке Лим, и да су њеном обалом стигли до вароши Пријепоље, за коју каже да „ни она, као ни предходне није затворена, а куће су, као и другде дрвене и ниске”. Пише да се овде нису задржавали већ су наставили пут од око два сата до места Милешево, „где има црква звана Свети Сава и при њој манастир калуђера грчког обреда, којих је двадесетак на броју и који посетисмо. На унутрашњим зидовима овог манастира више путника је написало своје име, па међу њима и Господин Брев, по чему расуди смо да је туда прошао Господин де Ланком путујући као посланик, јер га је рече ни Господин де Брев тада пратио као племић у његовој свити. Ови калуђери су сиромашно обучени и сиротињски живе; на себи немају него по кошуљу и једну бедну хаљину исте боје као у француских капуцина, отворену спреда до пупка, без појаса и дугмета, тако да им се види трбух, а у већине је хаљина и подерана на више места. Једни беху без ципела, а други обувени, али су сви имали капе с два уха с онима које зову 'à la coquarde' спреда изрезану, љубичасте боје. Носе велике косе које им у неред падају по раменима, тако да, са својим мршавим лицем, изазивају велику самилост кад се виде. Међутим све што је у унутрашњости њихове цркве у доста добром је реду и све живописано. Опрема за обављање богослужења је у доста рђавом стању, све старо и већином истрошено. Ту нам дадоше

⁹ Драган. Р. Николић, *Европски путописци о Милешеви, Пријепоље* 1994, 80.

¹⁰ Д. Р. Николић, нав. дело, 53.

¹¹ Фрањо Рачки, „Извештај барског надбискупа Марина Биција о својем путовању год. 1610 по Албанији и Старој Србији”, *Старина ЈАЗУ*, XX, Загреб 1888, 126–127.

пуно врло добрих црних дамаских шљива. Каравансарај не ваља ништа, ал у њему има добра чесма. Пошто смо остали у цркви пола сата и помолили се Богу, поново узјахасмо на коње и поново кренусмо нашим путем према планини.”¹²

Овај путописац дао је најисцрпнији опис целог краја и самог живота у манастиру и, осим података о броја монаха, све остале напомене се готово поклапају са онима које су оставили други путници тог времена. Из његовог дневника може се видети како су калуђери изгледали и шта су носили. Такође, сазнајемо да је црква била живописана, што је драгоцен податак, јер сличних описа из тог доба нема.

У лето 1626. године истим путем прошао је Луј де Хеј, барон Де Корманен, посланик француског двора. Он се кретао Дубровачким друмом ка Цариграду са задатком да од султана издејствује право на заштиту католика и монопол у Персији. По повратку у Париз објавио је своје белешке под називом *Путовање на Исток Г. Луја де Хеја, барона Де Корманена Дубровачким друмом 1626*. Аутор је оставио кратак опис манастира и околине: „Пошто се напусти пљеваљска област, наилази се на врло брдовит и шумовит крај, који домаћи зову Звиезда. Велики број разбојника који се обично налазе у овој шуми чине пут врло опасним и због тога се не пролази без велике пратње. Излазећи из ове планине, наилази се на врло леп манастир калуђера назван Милешево св. Саве који поседује много имања у земљи. Када смо туда пролазили у манастиру је било 80 калуђера који нас примише са великим знацима љубави. На пола дана од овога манастира налази се долина Милошев До, где се завршава Херцеговина и почиње Краљевина Босна.”¹³

Као што се може видети из белешке, барона Де Корманен је о Милешеву оставио само неколико реченица: о називу манастира, броју калуђера (који варира од путописца до путописца) и њиховој љубазности.

Један од најзначајнијих турских путописаца, Евлија Челебија, прошао је овим делом Србије два пута (1662. и 1664) и забележио низ битних података о пријепољском крају. Своја путовања по крајевима Отоманског царства од 1630. до 1670. године Челебија је описао у десет свезака, у којима је записао мноштво вредних географских, историјских, културолошких и етнографских појединости. На првом путовању није оставио неке посебно вредне описе пријепољског краја, али 1664. године на путу од Београда до Дубровника, пише исцрпан извештај о вароши Пријепољу и тврђави Милешевац. Занимљиво је да Евлија Челебија уопште не описује манастир Милешеву, вероватно зато што у њему није ни боравио. Међутим варош Пријепоље до детаља описује: „То је у стара времена био велики шехер. Када је Освајач пошао да освоји Босну, он је снагом Ахмед-паше Херцеговића, освојио и ову варош.” Наставља да је „то угледан кадилук у рангу кадилука од три стотине акчи”. Такође, бележи да је Пријепоље место које „се састоји од двије касабе”. Једна је Горња Вакуф-касаба на реци Лиму, на почетку Фатиховог моста, и у њој се налази Ибрахим-пашина, џамија за коју пише да „је врло удобна и привлачна џамија, са једним минаром, а прекривена је ћерамитом, има два велика хана и удобно малено купатило”. Идући из те касабе према истоку обалом Лима, кроз гробље, стиже се у вакуф-касабу Доње Пријепоље: „То је врло сигурна касаба. Ова је напреднија, љепша и већа од Горњег Вакуфа. У Доњој вароши има свега десет махала а међу њима је и река Милешева. Четири су хришћанске а шест муслиманских махала. Ту има и четири стотине и осамдесет шест даском покривених, пристожних и тврдо зиданих кућа са виноградима и баштама. Већином су у старом стилу и приземне. Ту има десет џамија са михрабом. Џамија Хусејин-паше је удобна и доста посјећена. С друге стране ријеке Милешеве на врху дрвеног моста је Везнедер-агина џамија. То је пространа и свијетла џамија. Пред њом има једна чудна сахат-кула. Глас њена звона чује се чак из града Милешева. Има стотину дућана. Клима је доста блага. Сви становници носе потјесне арнаутске чакшире разне боје, а говоре босански, српски, бугарски и латински. Већина становника су једри момци, и сви иду голих цјеваница, пашу сабље, мачеве, дуге ножеве и бодече и иду потпуно на-

¹² Р. Самарџић, нав. дело, 156–162.

¹³ Р. Самарџић, нав. дело, 173–174.

оружани. Каткад њихове газије иду у четовање према млетачком граду Котору. Те су газије смиони, храбри и весели момци.”¹⁴

Еблија Челебија је описао и град-тврђаву Милешевац, који је лежао и непосредној близини манастира.¹⁵ Забележио је да је то чврста, камена грађевина која има један спрат, диже се са литице, има 12 кула, на неким местима је оштећена од топовских ђулади али су бедеми бастiona и грудобрана у добром стању и утврђени. У утврђењу се налази двадесетак пристојних, даском покривених кућа, мала Фатихова џамија, чатрња, складиште муниције и „лијепа гвоздена капија која се отвара према северу”.

У 17. веку о Милешеви и крају у коме је подигнута писали су и дубровачки путници. Њихове белешке и запажања нису били детаљни као горенаведени али су свакако значајни. Они су у својству дипломата, путника, трговаца, министара, песника и мисионара на путу од града Светог Влаха ка Цариграду пролазили или краће време остајали у Пријепољу и Милешеви. Међу њима издваја се историчар и писац Јакета Лукаревић, који је као дипломата Дубровачке републике више пута прошао овуда. Посебно занимљива је његова белешка из 1605, у којој пише: „Област се зове данас војводством светог Саве по гробници овог свеца, сахрањеног у том месту и који се тамо налази.”¹⁶

Ова реченица иде у прилог тврдњи да се заиста веровало да су мошти Св. Саве и даље у манастиру. Истовремено она нас тера на закључак да ни путописи врло учених људи нису увек сасвим поуздани.

Двојица песника, Јакета Палмотић и Никола Бунић путовали су крајем лета 1667. године за Цариград у својству покликсара Дубровачке републике.¹⁷ Пошто су се кретали Дубровачким друмом, прошли су милешевским крајем. Палмотић је написао и песму о томе како је изгледао манастир али је изнео и два нетачна податка: најпре да су мошти свеца у Милешеви а потом да манастир није посвећен Богородици већ Христовом успењу.

Последња два путника која су била у Милешеви пре пожара јесу властелини Сабо Маринов Манчетић и Ораст Сабов Рањина, који су овуда прошли 1673. године и записали да су разгледали манастир рашких духовника, где су видели неке обреде који они врше при литургији. Никаква нова сазнања из њихових бележика се не добијају, нити они детаљније описују обреде које су видели.¹⁸

Никола Бошковић трговац са сталним боравиштем у Новом Пазару био је у Милешеви и пре и после њеног разарања 1688. године. Описујући манастир бележи: „Манастир светог Саве, пре него што су га Турци разорили и спалили био је покривен оловом и бројао је седамдесет духовника, а у његовој пребогатој ризници, препуној тешког злата и сребра, било је много православних црквених ствари.”¹⁹

Из његовог текста, осим уобичајених података о томе коме је црква посвећена, како је била покривена, и колико је монаха у њој било, дознаје се и да је Милешева имала изузетно богату ризницу. Овај текст је значајан зато што је вероватно последњи забележени опис Милешеве пре пожара у 17. веку.

Никола Бошковић био је посебно заинтересован за благо из ризнице па је куповао украдене ствари из Милешеве које су Турци понекад кришом продавали. Нашао је тако „једну краљевску круну за коју се говорило да се чува од старих краљева” и једну кутијицу од позлаћеног сребра, на којој је српским словима било написано да је унутра комадић дрвета од светог крста. За кутијицу и комадић часног крста монаси су приповедали да им је као поклон послала царица Мара. Бошковић је овај комадић часног крста дуго чувао, а његов син га је, после очеве смрти, поклатио исусовачком манастиру у Дубровнику. Бошковић је имао још једну сличну кутијицу у којој је наводно била рука Светог Саве, али ју је жалост изгубио.²⁰ Тако се милешевско благо расуло по свету.

Битне појединости о манастиру и овом крају сачуване су и у делима самих монаха. Анонимни калуђер је записао да је 2. јула 1623. године била поплава и

¹⁴ Евлија Челебија, *Путњопис, Одломци о Југословенским земљама*, Сарајево 1967, 154–160.

¹⁵ Д. Р. Николић, нав. дело, 63.

¹⁶ Мирослав Пантић, „Милешева и Дубровник у књижевности”, *Сеошки дани С. Вукосављевића*, VIII, Пријепоље 1980, 134.

¹⁷ М. Пантић, нав. дело, 137.

¹⁸ М. Пантић, нав. дело, 135–136.

¹⁹ Мирослав Пантић, „Дубровчанин Никола Бошковић и рашке старине”, *Зборник ликовних уметносћи*, 8, Нови Сад 1972, 240–258.

²⁰ Д. Р. Николић, нав. дело, 67.

да је „набујала Косатица однела игуманију, болницу и пет двокровних ћелија”. У овим тешким временима Милешевом су управљали игуман Теодосије, саборни старац Исаија, елисијарх Саватије и економ Мелентије, који су желели да је сачувају од потпуне пропасти покушавајући да успоставе нове дипломатске односе са Русијом, Влашком, Молдавијом и Турском. Обраћајући се царским дворovima, монаси су носили вредне поклоне из ризнице. Године 1627. игуман Теодосије је отишао у Москву и тамо описао манастир истичући да је „прекривен оловом, да има осам олтара и да је црква живописана златом и мозаиком”. Око 1633. године нови старешина постаје монах Василије. У његово време у манастиру ради преписивач Захарије и до нас су доспела два његова рукописа: Псалтир из 1633. и Службеник из 1635. године. Старешина манастира подстиче књижевни рад, и успоставља нове односе са турским властима и осталим европским државама.²¹ Захваљујући донацији, 1657. године калуђери су осликали наос фрескама и тако сачували живопис од пропадања.²² Осим новчане помоћи добијали су и разне књиге, највише из Русије.

Крајем 17. века, тачније 1688. године, Милешева је била спаљена и опљачкана а о овим временима је остао мали број записа. Због честих сукоба Аустрије и Турске, путни правац преко Балканског полуострва долинама река Дрине, Лима и Ибра у 18. веку помера се на север, на долину Мораве и Нишаве. Тако Полимље и Подриње остају запостављени. Европа почиње да гради нове путеве и шири нове начине путовања док западни део Турске царевине остаје без већег броја добрих друмова, промета робе и путника. Малобројни сиромашни трговаци и обични путници који су и даље путовали овом трасом имали су проблема на сваком кораку. Стазе су биле испресецане провалијама или рекама, па су путници често морали да силазе са коња, нападали су их разбојници и хајдучици, а коначишта су била у лошем стању. У оваквим условима је почетком 18. века и Пријепоље дочекивало путнике. Међу првима био је поклицар Дубровачке републике Ловро Џонов Соркочевих, који је у пролеће 1700. године носио поверљива документа своје владе на Порту. Он је записао да је Пријепоље „мала варош на Лиму”, као и да је Милешева: „Храм Светог Саве (је) сагорео и опустео”. Шест година касније истим путем из Дубровника на путу ка Цариграду прошли су и властелин Марин Маројица Кабужић и песник Џон Антунов Растић. Они су у Пријепољу провели два дана и записали да су видели „манастир грчкијех калуђера у Милошеву Долу”, али у каквом је стању био не говоре.²³

У другој половини 18. века стање у Турском царству је било још горе. Стални немири и буне неповољно су утицали и на становништво али и на путнике. Они готово да и нису ишли Дубровачким друмом, који је био изузетно опасан због разбојничких дружина. Због таквог стања не постоји јасна слика Пријепоља и манастира овога периода. Међутим, сачувани су скромни записи два европска путника. Један је био Јован Христијан Енгел (Johann Christian von Engel), службеник ердељске дворске канцеларије и неуморни путник Хабзбуршке монархије. Крстарио је по Босни, Србији и Бугарској и прикупљао податке о овим областима. Имао је и организовану службу путника-обавештајаца који су радили за њега. На основу прикупљених података написао је књигу *Историја о Србији и Босни*, која је штампана на немачком језику у Бечу 1801. године.²⁴ На основу извештаја једног од својих обавештајаца, Јован Христијан Енгел је оставио врло кратку белешку о Пријепољу: „Пријепоље је мало место” – ништа детаљније и прецизније се не зна.

Други путник из овог времена био је уважени француски дипломата Феликс де Божур (Felix de Beaujour). Он је у свом дневнику 1795. године написао да је „Пријепоље варошица” а за Манастир Милешеву је рекао да је спаљена и као годину пожара навео 1792. Било је то седмо страдање храма.

До своје обнове у 19. веку Милешева је била без крова, у мраку и без манастирског братства. Тек средином 19. века уз помоћ угледних пријепољских трговаца у манастир се враћа живот.²⁵

²¹ Д. Р. Николић, нав. дело, 56–59.

²² С. Радојчић, нав. дело, 50–51.

²³ Д. Р. Николић, нав. дело, 73.

²⁴ Д. Р. Николић, нав. дело, 79.

²⁵ Д. Р. Николић, нав. дело, 80.

Путописи на узбудљив и занимљив начин реконструишу једно друго време, када се није путовало због доколице или престижа. Путник 17. и 18. века наилазио је на многобројне проблеме у току свог путовања: путеви су били лоши, често испресецани шумама и потоцима, а на њима су се дешавала пљачкања.

Да би своје утиске и догађаје на неки начин сачували од заборавља, путници су их савесно бележили у путним дневницима, и тако учинили велико добро будућим генерацијама; јер ови путописи, поред тога што документују време у ком су настали, представљају и откривено сећање на прошлу садашњост до које се ни на један други начин не може доспети.

Jovana Kolundžija

Summary

THE PICTURE OF THE MONASTERY OF MILEŠEVA AND
ITS SURROUNDINGS IN THE RECORDS OF TRAVEL WRITERS
IN THE 17TH AND THE 18TH CENTURIES

The monastery of Mileševa is located near the town of Prijepolje. It was built as the foundation of King Vladislav from 1218 to 1219. By its architecture, it belongs to the monumental Raška School, which is characterized by the harmony between Byzantine and Romanesque elements. All frescoes from Mileševa were painted in the period between 1222 and 1228. From 1236, the life of the monastery was very turbulent. The relics of St. Sava were transferred from Veliko Trnovo and Mileševa became the second most important monastery in the Serbian mediaeval kingdom. In the 16th century (1594), when the Turks suddenly broke into the monastery and took away the reliquary with the relics of St. Sava in order to burn them in Belgrade, the life in the monastery and around it changed greatly. During the 17th century, the fact that Mileševa remained without its patron was kept secret, and the monks from Mileševa spread the belief that the relics were still in the monastery.

Prijepolje was situated on the main route from Europe toward Turkey and the Near East. At the beginning of the 17th century, although the Balkans saw difficult and unquiet times, people travelled a lot. Numerous merchants, ambassadors, envoys, diplomats and other travellers who left a multitude of data about this area passed through the valley of the Lim river. All those writings mostly refer to the monastery of Mileševa, and sometimes to the small town of Prijepolje. They frequently contain exaggerated descriptions, sometimes unchecked information or personal observations, but it certainly does not diminish their value. The most important European travel writers who passed through this region and wrote about it in the 17th century were the Archbishop of Antivari Marin Bizzi, the French diplomat Lefebvre, the travel writer Louis de Hayes, baron de Kormanen, and Evliya Çelebi. In this period, travellers from Dubrovnik as well as monks themselves also wrote about Mileševa.

In the 18th century, the situation in the Ottoman Empire was even more difficult. Constant unrests and rebellions affected both the population and the travellers who almost did not use the Dubrovnik road. This road was extremely dangerous because of bandits who robbed and killed travellers. Due to such a situation, there is no clearer picture of Prijepolje and the monastery from that time. Besides documenting the time in which they were written, the mentioned travel records represent a memory which has come from the past to the present in order to be kept for the future.